

INHOUD

Salsa! ... wandelt!	1
Colofon en praktische informatie	2
Achter de schermen van het stadsarchief: interview met Hadewijch Masure	3
Vroegmoderne marketingstrategieën in Leuvense archieven	4
Van de Cuype naar stadsregio Leuven (1)	6
Uitgelicht: Foto's in de kijker	8

Blijf via onze website www.salsa-archief.be op de hoogte van alle activiteiten van SALSA! en volg het laatste nieuws over het stadsarchief via de facebookpagina www.facebook.com/stadsarchiefleuven

SALSA! vzw

Samen Actief voor het Leuven StadsArchief
SALSA! Nieuwsbrief is een driemaandelijks nieuwsbrief, uitgegeven door SALSA! vzw, de Vriendenkring van het Leuven Stadsarchief. Het abonnement is inbegrepen in de lidmaatschapsbijdrage voor de vzw.

Salsa! ... wandelt!

Beste leden,

Zoals de natuur stilaan opnieuw haar vleugels uitgespreid heeft, zo heeft Salsa! dit voorjaar ook haar activiteiten hervat.

Op zondag 14 april organiseerde Salsa! in samenwerking met het Leuven Historisch Genootschap een historische wandeling met als thema 'De eerste ringmuur van Leuven'. Dat dit onderwerp nog steeds de nieuwsgierigheid prikkelt van menig Leuvenaars – en zelfs van niet-Leuvenaars – werd bewezen door het grote aantal deelnemers: een zestigtal enthousiaste wandelaars werden in ruim twee uur tijd wegwijst gemaakt in de geschiedenis van de oudste omwalling van de stad.

Zelfs het weer was ons genadig! Aanvankelijk kondigde zich een druilerige voormiddag aan, maar tijdens de wandeling klaarde de hemel helemaal op. En het dient gezegd: beide gidsen, zowel Jules Audiens als Sonia Busselen, wisten op hun eigen manier hun 'volgelingen' uitermate te boeien. Gezien de grote interesse krijgt dit meer dan geslaagde initiatief zeker nog navolging! Om te besluiten: 'zoals steeds hadden de afwezigen ongelijk'. Neem gerust een kijkje op onze website voor info over toekomstige activiteiten en foto's van de afgelopen activiteiten: www.salsa-archief.be.

Ook de jaarlijkse Erfgoeddag zit er weer op. Die vond dit jaar plaats op zondag 28 april en stond in het teken van vakmanschap. Vertrekkend vanuit de slogan van Erfgoeddag – 'hoe maakt u het?' – stelde het stadsarchief historische zegels uit de eigen collectie tentoon in een mooi opgebouwde expo. Er was daarbij ook aandacht voor de jeugd: zij kregen namelijk de kans om hun eigen zegel te ontwerpen, en grepen die kans maar al te graag met beide handen aan! In een rondleiding achter de schermen vestigde hoofdarchivaris Marika Ceunen de aandacht op de eigen expertise van het stadsarchief inzake de bewaring van allerlei soorten archiefdocumenten, van foto's tot middeleeuwse oorkonden. Het hele gebeuren werd ondersteund door onze getrouwe Fernand Bertrand die, zoals steeds, de dorstigen laafde met het bekende klerkenbier.

In het stadhuis, het centrale infopunt van Erfgoeddag, kon je niet alleen terecht voor een interactieve route rond het verhaal van de ambachten in 1360, maar kon je ook langslopen bij Salsa!. Wij hadden ons namelijk opgesteld in het oude burgemeesterskabinet, niet toevallig de 'thuisbasis' van de zeven Leuvense geslachten. Daar presenteerde bestuurslid Carine Vanderwegen de vijf reeds verschenen archiefchampagnes onder het welwillend oog van de patriciërs zelve.

Noteer alvast in jullie agenda dat onze **jaarlijkse boekenverkoop** dit jaar zal doorgaan op **zaterdag 9 november**. Om praktische redenen zal deze activiteit doorgaan in het **Redingenhof**, niet in het stadsarchief. Het belooft wederom een groots gebeuren te

worden. Mocht je geïnteresseerd zijn om op die gelegenheid ook zelf boeken, postkaarten, schilderijen of dergelijke aan de man te willen brengen, of ken je iemand die daarin geïnteresseerd zou kunnen zijn, neem dan zeker contact met ons op via de contactmodule op onze website. De volgende **archiefbrunches** zullen doorgaan op **zaterdag 7 september en zaterdag 7 december**. Inschrijvingen en betalingen verlopen via het stadsarchief.

Hopelijk tot weldra op één van deze activiteiten,

Michel De Witte
Voorzitter Salsa!

COLOFON

Redactie | Gilbert Huybens, Gustaaf Janssens,
Valerie Vrancken (eindredactie)
Redactieadres | Stadsarchief Leuven
Verantwoordelijke uitgever | Michel De Witte,
Papenstraat 21, 3350 Neerlinter
Beeldmateriaal | Stadsarchief Leuven, M-Museum
Leuven, Hadewijch Masure, Salsa!, AMSAB
Druk | Drukkerij De Bie, Duffel
Vormgeving | Atelier A, Annelies Belemans,
www.atelierannelies.be

PRAKTISCHE INFORMATIE SALSA! VZW

website | www.salsa-archief.be
e-mail | salsaarchief@gmail.com
adres | Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Bestuursleden | Michel De Witte (voorzitter en
penningmeester), Hendrik Ollivier (secretaris),
Jules Audiens, Fernand Bertrand, Jaak Brepoels,
Koen Dobbelaere, Carine Vanderwegen, Valerie
Vrancken
Erevoorzitter | Gustaaf Janssens

Lid worden ? U kan lid worden van SALSA! vzw door
overschrijving van €20 (voor gewone leden) of €40
(voor steunende leden) op volgend rekeningnr.:
IBAN BE93 068-2420772-67. Dit lidgeld omvat de
driemaandelijke nieuwsbrief, mogelijkheid tot
aankopen van de eigen publicaties met korting
en gratis toegang tot de activiteiten van de
vriendenkring.

Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Tel. 016/30 08 69 - Fax 016 23 40 06
archief@leuven.be
De leeszaal is open op dinsdag, woensdag en vrijdag
van 9u tot 13u en op donderdag van 9u tot 19u.

ISSN: 2593-6212

Achter de schermen van het stadsarchief: interview met Hadewijch Masure

In de rubriek 'Achter de schermen' stellen we u graag voor aan bekende en minder bekende gezichten die zich dagelijks inzetten voor de goede werking van het stadsarchief. Voor deze nieuwsbrief interviewden we Hadewijch Masure, voorheen onderzoekster aan de Universiteit van Antwerpen en projectcoördinator bij het stadsarchief van Mechelen. Sinds januari 2019 is ze projectadviseur van Itinera Nova.

Wat trok u in het bijzonder aan in de vacature van projectadviseur van het Itinera Nova-project?

Het werk voor Itinera Nova is een perfecte combinatie van wat ik in een job zocht: werken met historische bronnen uit het ancien régime en werken met mensen; zowel inhoudelijk diepgaand als voor een breed publiek; zelfstandig het project kunnen managen, maar wel in dagdagelijks contact met vrijwilligers en collega's; het project naar buiten brengen en netwerken opzetten... Het brengt een passie voor laatmiddeleeuwse en vroegmoderne geschiedenis, publiekswerking, archiefontsluiting en netwerking samen. Ik hield ook meteen van het ambitieuze opzet van het project en hoe het gedragen wordt door vrijwilligers.

Wat zijn uw eerste indrukken van het stadsarchief en de vrijwilligerswerking rond het Itinera Nova-project?

Ik vind het prachtig om te zien hoezeer het project gedragen wordt door de vrijwilligers. Het is een bijzonder sterke groep, met erg fijne, capabele en gepassioneerde mensen. Ik kan nog veel van hen bijleren en kijk er naar uit om met hen samen te werken en hen de komende jaren steeds beter te leren kennen. Ook voor het archief in zijn geheel geldt dat het fijn is om te werken tussen mensen met eenzelfde passie voor geschiedenis en archieven.

Als projectadviseur van Itinera Nova begeleidt u vrijwilligers bij de transcriptie van schepenakten. Zijn er bepaalde schepenakten die u verrast hebben of u in het bijzonder zijn bijgebleven?

Ik moet bekennen dat ik nog niet alle van de meer dan 50 000 akten gelezen heb... Ik heb nog steeds een zwak voor zaken die met armenzorg te maken hebben, een thema waar ik de voorbije jaren veel onderzoek naar deed. Als ik bijvoorbeeld een armenbusse, Heilige Geesttafel of hospitaal tegen kom, ben ik altijd extra geïntrigeerd. Ik zie ook de kracht van de registers in hun geheel: zelfs wanneer veel van de losse akten op zichzelf minder bijzonder lijken, kunnen er boeiende structuren en verbanden gevonden worden door ze samen te leggen.

Hoe en wanneer hebt u uw passie voor geschiedenis en archieven ontdekt?

Al van kleins af aan ben ik gebeten door geschiedenis. Mijn vader was een historicus, mijn moeder een sociologe en mijn grootvader een gepassioneerd amateur-historicus. Ze namen

ons overall mee naartoe en vertelden honderduit over het verleden en de complexe totstandkoming van de structuren van het heden. Heerlijk was dat! Ik kon er naar blijven luisteren. Ik las ook erg graag, het liefst van al historische romans. Zo vatte ik als kind al het idee op om archeologe of historica worden. Ik fantaseerde dat ik een ridder was, verzamelde alles wat ik kon over geschiedenis (en dan vooral over de middeleeuwen) en ik probeerde een 'geschiedenis-van-het-nu' te schrijven voor toekomstige historici.

Toen ik achttien werd heb ik wel enkele andere studies overwogen, maar toch viel de keuze al vrij snel op geschiedenis. En daar heb ik geen spijt van gehad. Ik vond die studies zo ongelooflijk boeiend! Zelf onderzoek kunnen doen in bronnen was een geweldige ervaring. Na mijn studies ben ik nog enkele jaren als onderzoekster blijven hangen aan de Universiteit van Antwerpen: eerst werkte ik op een kortlopend project en daarna op een doctoraatsproject over armenzorg in de late middeleeuwen en de vroegmoderne tijd. Ik deed het archiefwerk dat daarbij hoorde heel graag: het was bij momenten een ware ontdekkingstocht door onontgonnen materiaal. Het voelde aan als een schattenjacht. Ik vond dat een boeiende tijd, maar na enkele jaren hunkerde ik wel naar een directer contact met mensen en het bredere publiek. En zo kwam ik, via het stadsarchief van Mechelen en een erfgoed-publieksproject in Antwerpen, bij Itinera Nova terecht waar ik archiefwerk voor en met een breder publiek kan waarmaken!

Vroegmoderne marketing-strategieën in Leuvense archieven

Onder het motto 'Hoe maakt u het?' richtte de voorbije editie van Erfgoeddag de schijnwerpers op vakmanschap. Voor heel wat archieven en musea vormde dit het perfecte alibi om het rijke erfgoed van de oude ambachten in de kijker te plaatsen. De Vlaamse en Brabantse ambachten spreken tot de verbeelding omwille van hun productie van hoogkwalitatieve goederen. Veel minder wordt stilgestaan bij het feit dat ambachten ook een belangrijke rol speelden op het vlak van distributie.

Hoe de afgewerkte producten bij de klant raakten, is nochtans een essentieel onderdeel van de economische kringloop. Het was bovendien een terrein waarop heel wat vernieuwing werd gerealiseerd, zozeer zelfs dat er – met de nodige nuance – voor de achttiende eeuw kan gesproken worden van een 'kleinhandelsrevolutie'. Enkele eigenaardigheden in de ledenregisters van de ambachten tonen dat er ook in het zeventiende- en achttiende-eeuwse Leuven belangrijke veranderingen aan de distributiezijde van de stedelijke

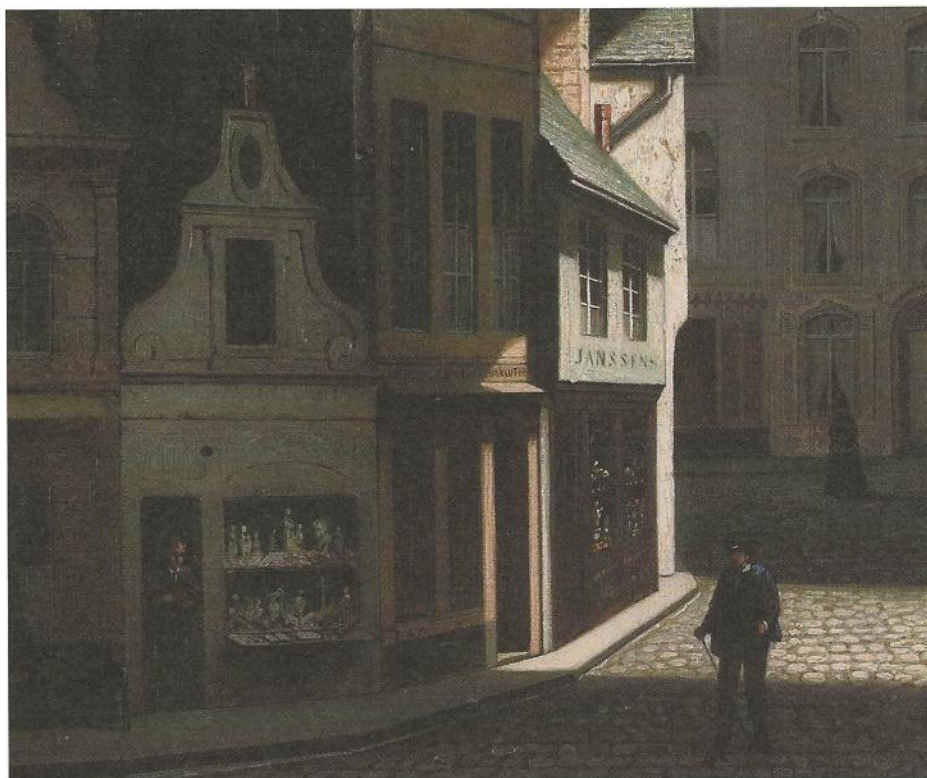
economie plaatsvonden.

Ambachten hielden gewoonlijk registers bij waarin de nieuwe leden ('meesters') met naam en toenaam werden opgetekend, soms met vermelding van hun plaats van herkomst, of ze kinderen hadden, of ze een leertijd hadden doorlopen, eventueel de meesterproef hadden afgelegd en of ze hun inschrijvingsgeld hadden betaald. Sommige Leuvense ambachten noteerden vanaf de jaren 1640 steeds vaker onder welke 'eed' de nieuwe meester toetrad. Bij zijn inschrijving in het kramersambacht op 14 oktober 1654 werd Jan Jordens bijvoorbeeld geregistreerd als meester van de tweede eed, zijnde *backer van sijnen stijl*. Vier dagen later schreef ook Adriaen Meijs zich in als kramer van de tweede eed, wezende *cleermaecker van sijnen stijl*. Bij hun opname in het kramersambacht waren Jan en Adriaen reeds lid van een ander ambacht, zodat zij nu twee ambachten combineerden. In het eerste ambacht stonden zij bekend als leden van de 'eerste eed', omdat zij toen voor de eerste maal de

ambachtseed hadden gezworen. In het kramersambacht werden ze vervolgens opgetekend als leden van de 'tweede eed'. Jan en Adriaen genoten in beide ambachten dezelfde commerciële rechten: ze mochten alle goederen die onder het ambachtsprivilege vielen produceren en verkopen. Maar daarentegen konden ze enkel in hun ambacht van de eerste eed deelnemen aan de vergaderingen en de interne verkiezingen.

De oorsprong van dit edensysteem is vrij duister, maar uit de ledenregisters blijkt duidelijk dat de Leuvense ambachtslieden vooral vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw intensief de mogelijkheid benutten om meerdere ambachten te combineren. In de achttiende eeuw combineerde ongeveer 40 procent van de meesters uit de voeding- en de kledijsector meerdere ambachten. In sommige ambachten, zoals dit van de vettewariërs en de kousenmakers, kon dit oplopen tot 70 of 80 procent. Om het overzicht te bewaren, legden de brouwers in 1713 zelfs een nieuw register aan waarin de leden van de tweede en hogere eden afzonderlijk van de leden van de eerste eed werden neergeschreven.

Combinaties van ambachtslidmaatschappen bleven doorgaans beperkt tot dezelfde sector. Een bakker sloot zich zo bij voorkeur aan bij een ander ambacht uit de voedingssector, zoals het vettewariërsambacht, het hoveniersambacht, het brouwersambacht of het kramersambacht. Clusters van lidmaatschappen waren er in de kledijsector tussen kleermakers, kousenmakers, oudkleerkopers en kramers. Soms viel het voor dat een meester uit de kledijsector ook het lidmaatschap van een ambacht uit de voedingssector kocht, maar dergelijke gevallen waren uitzonderlijk. Het kramersambacht was het meest populair bij meesters die het lidmaatschap van een tweede of derde ambacht ambieerden. Niet alleen bij ambachtslieden uit de voedings- en de kledijsector, ook heel wat tingers, boekverkopers, schilders en zilversmeden sloten zich bij de kramers aan.

Winkeltjes aan de voet van de Sint-Pieterskerk waar klanten een breed gamma aan huishoudspulletjes en kleine luxevoorwerpen konden kopen (detail uit Joseph Maswiens, *Zicht op het Brouwershuis*, 19de eeuw – M-Museum Leuven, inv. S/21/M).

Handschoenen en lederen tasjes waren populaire kledingaccessoires in heel wat Leuvense achttiende-eeuwse kledijboetieken (Ordonnantieboek van het willeermakersambacht – SAL, Oud archief, nr. 11660).

Een meervoudig ambachtslidmaatschap betekende niet dat meesters ook effectief twee of drie jobs uitoefenden. Combinaties van ambachten dienden eerder om de commerciële mogelijkheden van het eerste ambacht uit te breiden. Een tweede ambachtslidmaatschap gaf toegang tot nieuwe handelsprivileges en bood dus mogelijkheden om een veel ruimer assortiment aan de winkelvoorraad toe te voegen. Een bakker die lid werd van het vettewariërsambacht kon naast brood en gebak ook boter, kaas, vleesbereidingen, olie, zeep en kaarsen

verkopten. Via een dubbel lidmaatschap in het kousenmakersambacht konden kleermakers naast de gebruikelijke bovenkledij ook kousen en broeken verkopen en dus volledige kledingenssembles aanbieden. Een lidmaatschap in het kramersambacht was voor elke meester voordelig omdat kramers over het privilege beschikten om zowel kruidenierswaren, textiel, kledijaccessoires, alledaagse gebruiksvoorwerpen en kleine luxe-goederen te verkopen. Zij waren de exclusieve verdelers van nieuwe producten uit de overzeese kolonies én hadden als enige het recht om goederen uit andere steden en landen in te voeren.

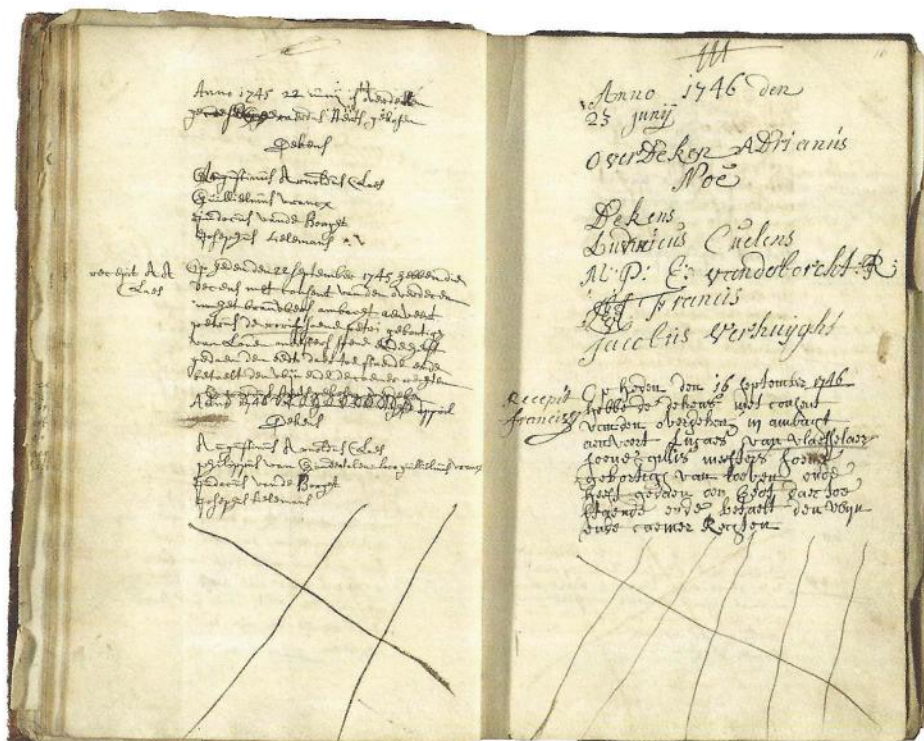
Uit winkelinventarissen (opgenomen als een aparte rubriek in staten van goed) uit de late zeventiende en de achttiende eeuw valt inderdaad af te lezen dat ambachtsmeesters van hun meervoudig lidmaatschap gebruik maakten om een breed en divers winkel-aanbod uit te bouwen. Zo verkocht de bakker-vettewariër-kramer Paul Maes (1764) niet enkel roggebrood maar ook kruidenierswaren, huishoudspulletjes, koffie, thee en snuiftabak. Kleermaker-oudkleerkoper-kousenmaker-kramer Silvester Vander Thorre (1684) breidde zijn kledingassortiment in de breedte uit. Hij verkocht zowel nieuwe als tweedehandse kledingstukken, garderoes voor beide seksen en alle leeftijden, naast allerlei accessoires en modieuze stoffen. Bij tingieter Michael Genits (1712) ging er behalve tin ook porselein, aardewerk en glaswerk over de toonbank. Schilders en

zilvermeden verhandelden niet alleen hun eigen artistieke producten, maar importeerden eveneens kunstwerken uit andere steden en verkochten die als onderdeel van hun eigen stock. Sommige winkels boden zelfs een bijzonder divers gamma aan. In de zaak van bakker-vettewariër-kramer Jacobus Van Dormael (1733) werden bijvoorbeeld niet enkel voedingswaren verkocht, maar ook een indrukwekkend assortiment textiel en kleine mode-artikelen. Via zijn meervoudig lidmaatschap creëerde Van Dormael een soort *general store* waar klanten een groot deel van hun dagelijkse aankopen konden doen.

De ledenregisters van de Leuvense ambachten brengen ons zodoende op het spoor van een boeiende verschuiving in de stedelijke economie. De zeventiende en achttiende eeuw was voor Leuven een periode waarin er, behalve de brouwnijverheid, weinig noemenswaardige industriële activiteit werd ontwikkeld. Leuven fungeerde in de eerste plaats als een marktcentrum voor het zuiden en het oosten van Brabant. Die centrale rol werd in deze periodenog versterkt door de uitbreiding van het aantal vrije marktdagen (1658-1660) en de expansie van het graanstapelrecht (jaren 1720). De economie was overwegend afgestemd op de voorziening van de lokale markt en de noden van de universiteit, de vele kloosters en het agrarische hinterland. Leuven kende een sterk ontwikkelde kleinhandels- en dienstensector, waar voor de lokale middenstand interessante winsten te rapen vielen. Meervoudig ambachtslidmaatschap liet die middenstanders toe om optimaal de commerciële voordelen van de situatie te benutten.

Meer weten?

Dewilde, B., 'Expanding the Retail Revolution: Multiple Guild Membership in the Southern Low Countries, 1600-1800', in G. Nigro red., *Retail Trade. Supply and Demand in the Formal and Informal Economy from the 13th to the 18th Century*, Firenze, 2015, p. 91-112.

In 1713 legden de brouwers een nieuw ledenregister aan waarin de leden van de tweede en hogere eden apart werden opgetekend (Ledenregister van het brouwersambacht – SAL, Oud Archief, nr. 11590).

Van de *Cuype* naar stadsregio Leuven (1)

Leuven ligt in een kom gevormd door de Dijle, met de getuigenheuvels als flanken. Tijdens het ancien régime werd dat gebied *de Cuype* genoemd. In deze eerste van twee bijdragen staan we erbij stil hoe de stad Leuven sinds de Franse Tijd omging met het grondgebied dat de *Cuype* destijds omspande.

Het gebied van de *Cuype* strekte zich uit over dunbevolkte woonkernen van de huidige gemeenten Herent, Heverlee, Holsbeek, Kessel-Lo, Pellenberg, Willesele en Winksele. De inwoners van dit gebied werden vóór de Franse periode beschouwd als Leuvense poorters en genoten van dezelfde rechten en plichten als de inwoners van de stad "intra muros". Dat veranderde in oktober 1795: onder het bewind van de Fransen kregen de Zuidelijke Nederlanden een nieuwe territoriale indeling, bestaande uit departementen, arrondissementen, kantons en gemeenten. Leuven werd zo de hoofdplaats van het gelijknamige

arrondissement. Bij besluit van departementaal regeringscommissaris Boutteville van 20 oktober 1796 werd de *Cuype* door de kantonale omschrijvingen bestuurlijk van de stad gescheiden. Het gebied buiten de stadsmuren werd daarbij verdeeld over de nieuwe gemeenten Heverlee (Terbank en Park), Winksele (Diependaal), Pellenberg (Kessel, Lo) en Willesele (tussen de Roeselberg en de Kesselse bergen).

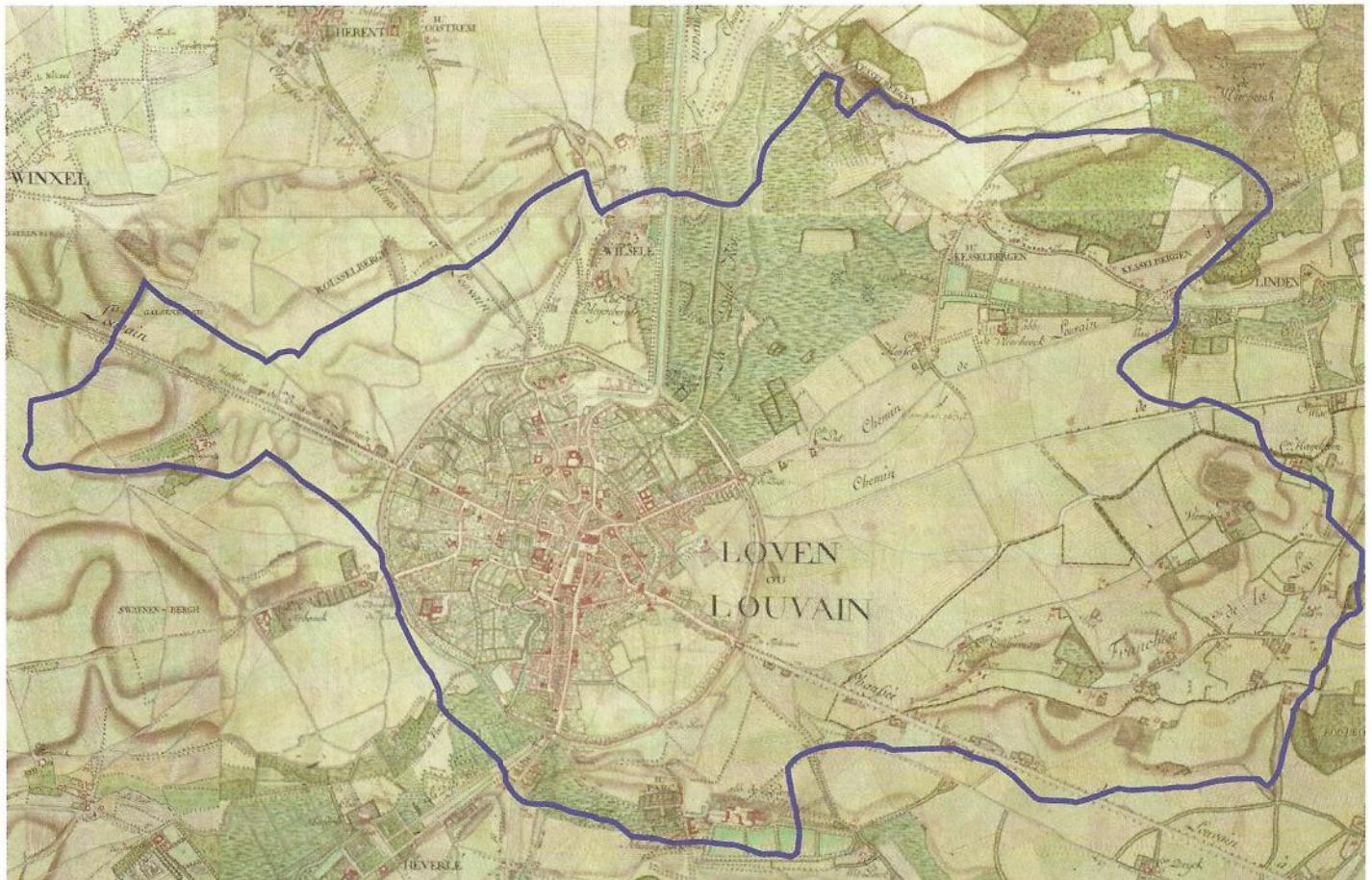
Het Leuvense stadsbestuur protesteerde ongewoon heftig tegen dit besluit, aangezien ze zich een belangrijke inkomstenbron in de vorm van grondbelasting en accijnzen op bier zag ontglippen. Maar ook de randstedelijke gehuchten voelden weinig voor een opname in een andere gemeente. De stad ontzegde het departementaal bestuur daarop het recht om Leuven als kanton af te scheiden van zijn historische ommeland en ging in beroep bij de minister van

Binnenlandse Zaken. Ze haalde echter bakzeil: op 20 maart 1797 antwoordde die laatste immers dat Leuven zich aan de uitvoering van de wet moest houden. De splitsing kwam er. Enkele decennia later, in 1827, werden de gehuchten Kessel (vanaf 1810 Linden) en Lo (Pellenberg) samengevoegd tot de nieuwe gemeente Kessel-Lo.

De Leuvense burgemeesters verlieten de *Cuype* als concept slechts ten node. Ze bleven bij momenten begerig over de stadsmuren lonken naar de randgemeenten. Zo lobbyde de liberale burgemeester Raoul Claes actief voor de bescherming en openstelling van het domein van Arenberg. Zijn eerste schepen, de socialist Edmond Doms, ijverde in 1935 dan weer voor de aanleg van *avenues* doorheen Heverleebos.

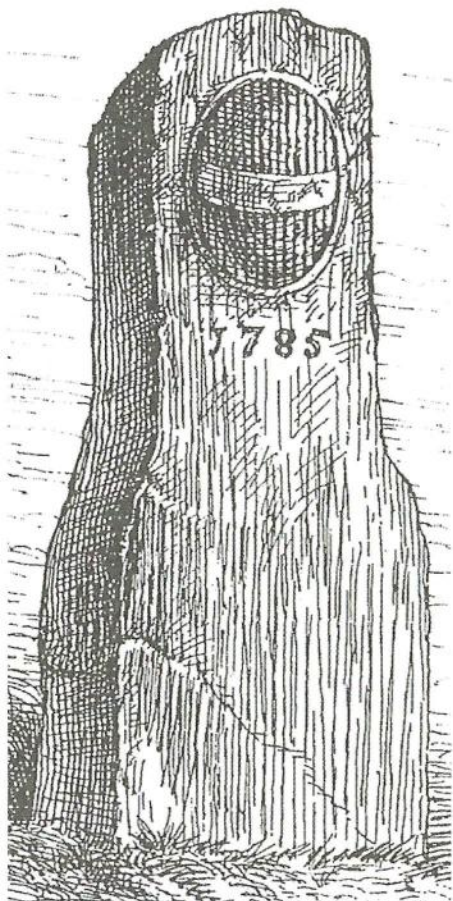
Een aantal malen slaagde Leuven erin deeltjes van de *Cuype* terug in te lijven: in 1845 4 hectare van Willesele en in de jaren negentig 14 hectare door de grensverschuiving van Kessel-Lo, waardoor het station en de noordzijde van de Diestsevest in Leuven kwamen

De omtrekken van de Cuype – zoals opgemeten in 1796 – geprojecteerd op de Ferrariskaart.

te liggen. De aanleg van de wijk Matadi door de Heverleese maatschappij De Goede Haard bracht de stad Leuven in de jaren 1924-1925 op het idee om een gelijkaardige tuinwijk uit te bouwen buiten de Parkpoort. De stad was reeds eigenaar van een gebied van ruim 11 hectare voor de begraafplaats en de toegangswegen, en wilde 23 hectare van het verlaten militaire oefenplein opkopen voor dat project. Leuven stuitte daarbij echter op zo'n sterk verzet van de gemeente Heverlee dat het stadsbestuur van het plan moest afzien. Op de betrokken gronden bouwde *Louvain Sportif* uiteindelijk een betonnen wielerved. Die werd echter reeds in 1929 afgebroken om plaats te maken voor de Philipsfabriek. De velodroom werd in 1932 wat verderop in 'den Dreef' terug opgebouwd. In 1953 kocht de stad Leuven bijkomende gronden aan de Tervuursevest voor het voetbalstadion van Stade Leuven. Heverlee deed toen vergeefs een tegenbod.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog kregen de uitbreidingsambities meer wind in de zeilen. VNV-secretaris-generaal Gerard Romsée vatte het plan op om door fusies het gemeentelijk beheer te stroomlijnen, vooral met het oog op de door de bezetter gewenste oprichting van een eengemaakte rijks-politie. Na Antwerpen, Gent, Brussel

en Brugge was Leuven in het najaar van 1942 aan de beurt. Het Hof van Cassatie stak daar echter een stokje voor en de omliggende gemeenten – die stilaan hun dorpstatus ontgroeid waren – wilden niet horen van een opname in Groot-Leuven. Pas na de bevrijding brachten de socialistische 'snoden' plannen voor een *Grosz Löwen* in de openbaarheid. Het socialistische oppositielid Franz Tielemans kaartte de zaak aan om het ontslag van de oorlogsschepenen te eisen. Wegens de kwalijke reputatie dat het fusie-idee toen opliep, werd er decennialang niet meer over gesproken.

In de jaren vijftig drong zich echter een oplossing op. Woningnood en plaatsgebrek in de binnenstad leidden tot een ontvolking die zich steeds sneller voltrok: van 360 'vertrekkers' in 1952 naar 568 het jaar daarop. Wie het zich kon veroorloven, verliet de stad. Wegens fiscale redenen wilde Leuven echter zoveel mogelijk gegoede inwoners en bedrijven binnen de muren houden, maar net om diezelfde reden zagen Heverlee en Kessel-Lo de nieuwkomers graag komen. De burgemeester van Lubbeek, Linden, Oud-Heverlee en Rotselaar kwamen met ruim bemeten bouw kavels aan de woonwensen van de nieuwkomers tegemoet. Daarmee werkten ze in se de uitbreiding van Leuven in de hand, zonder hun zelfstandigheid prijs te moeten geven. Jonge gezinnen en meer gegoeden vonden in de randgemeenten waar het in de binnenstad aan ontbrak: ruimte, grond, lucht en groen.

De krotopruijing en vervangende nieuwbouw (onder meer van het Vriesenhof en Sint-Maartensdal) binnen de Leuvense wallen volstonden echter niet om de neergang van het bevolkingscijfer te keren. *Ce sont tout simplement des Louvanistes qui, assoiffés de grand air, de verdure et de confort, ont émigré vers Héverlé, Kessel-Lo et subsidiairement vers Wilsele, qui ont su les attirer par une habile politique de construction.* De socialistische burgemeester Franz Tielemans (1952-1958) slaagde er uiteindelijk in om het grondgebied van de stad met een vierde (ruim 100 hectare) uit te breiden ten koste van Herent en Winksele, om zo de 'verstikking' van de stad het hoofd te bieden.

De aanhechting van Kareelveld werd door de Kamer goedgekeurd ondanks de

Uitbreiding van het grondgebied van de stad Leuven voor de fusie (AMSAB, Fonds Frans Tielemans, map 51).

tegenstand van de gemeentebesturen van Herent en Winksele. Tielemans liep bovendien met stoutmoedige plannen rond om een moderne stadswijk aan te leggen in het uitbreidingsgebied, waar maar liefst 15.000 mensen een woonst zouden krijgen. Hij hingelde naar de steun van Waalse partijgenoten om in Leuven *une majorité de gauche* te verzekeren. Bij de toenmalige socialistische partij (BSP) leefde immers de vrees dat de toenemende uitstroom van (ook socialistische) kiezers naar de randgemeenten op termijn ging leiden tot een marginalisering van de partij, terwijl de CVP dankzij de kloosters op een vrij stabiel stemmenaantal kon rekenen. In de loop van de jaren zeventig werd de woonkwaliteit gehypothekeerd door de tracébeplanning van de A2/E314. Enkel de rand van Kareelveld, grenzend aan de stadsvest, werd bebouwd met villa's en een sociale wijk van ongeveer vijftig eengezinswoningen. De gemeentefusie van januari 1977 maakte een eind aan de droom van de woonuitbreidingsplannen. Enkel op de aangrenzende Gasthuisberg-site kon de KU Leuven het plan voor een nieuw ziekenhuiscomplex realiseren. Het structuurplan verankerde de landbouwzone als 'ecologische corridor' en landschappelijk waardevol gebied.

Een van de grenspalen met daarop het wapen van Leuven (uit Van Even, E., Louvain dans le passé et dans le présent, Leuven, 2001, p. 161).

Uitgelicht: Foto's in de kijker

Gustaaf Janssens

De rijke iconografische collectie van het stadsarchief bevat talrijke foto's over de wederopbouw van Leuven. In jaargang 2019 belichten we in deze rubriek handels- en horecazaken die kort na de Eerste Wereldoorlog gebouwd of herbouwd werden.

Voor deze aflevering viel de keuze opnieuw op twee prentbriefkaarten. De ene toont de voorgevel van 'Taverne Canterbury', gelegen op de Bondgenotenlaan 38. De andere laat ons er binnenkijken. De kaarten komen uit de 'Verzameling Rik Uytterhoeven' (Stadsarchief Leuven, *Iconografische verzameling*). Zij zijn niet gedateerd en werden door de firma Nels-Thill (Ernest Thill, Brussel) uitgegeven. Op de beeldzijde van de kaart met de voorgevel staat onderaan *Taverne Canterbury tenu par C. PLACQUET-WILMOTTE 38, Avenue des Alliés, 38 - Louvain - Téléphone 1472*.

Bondgenotenlaan 38 is één van de weinige woningen uit die straat die in 1914 niet zijn verwoest. Na de Eerste Wereldoorlog was er een handschoenwinkel van 'Samdam' in gevestigd. In 1930 werd het pand verhuurd aan Brouwerij Van Tilt. Eigenaar was Joseph H. de Walcke.

Buiten staan rieten banken met tafels waarrond rieten zeteltjes zijn geschikt. Boven de ingang staat *BIÈRES VAN TILT Srs*. Vandaag is de benedenverdieping, waarin nu een BASE-winkel is gevestigd, zowel binnen als buiten zonder respect voor de oorspronkelijke architectuur verbouwd. De twee balkons en het smeedwerk aan de balkons en aan de ramen van de derde verdieping zijn er nog.

Het interieur is zakelijk modern. De foto toont een deel van de gelagzaal. Het meubilair is strak

en de houten stoelen met biezen zitting stralen degelijkheid uit. Enkel de vier krukjes bij het tafeltje in het midden hebben een versierde zitting. De muren zijn sober versierd. Er zijn kapstokhaken in art déco-stijl. Vooraan rechts hangen twee stokken met kranten. Daarnaast, boven de kassa, maakt de kalender reclame voor de aperitief Rossi. Ernaast hangt wellicht de prijslijst. Hoog aan de muur is een koperen sierschotel opgehangen. Verder is op dezelfde hoogte nog een stuk van een reclamebord zichtbaar. Op de tafels staan asbakken. Een glazen lichtbak tussen twee pilaren overspant de ruimte. Op dit verlichtingselement staat een luidspreker. Aan een pilaar is reclame voor *Warre's Port* te zien. Op de tapkast is de tapkraan verborgen door een vaas met bloemen. Daarnaast staan een houder met rietjes, een cocktailshaker, een schaal en een glazen stolp. Tegen de wand staan wijn- en likeurflessen, met daarboven een assortiment glazen en twee koelers. Daaronder is er een plakkaatje met *Bovrie* op. Links zijn opschriften *Buffet froid* en *Demandez la carte* nog net leesbaar.

In de toonbank is vooraan rechts een vitrinekast met o.a. champagneflessen. Misschien is dit de koelruimte waarvoor Camille Placquet een 'ammoniakoeltoestel met elektromotor' wilde installeren. Uit het vergunningsdossier (Stadsarchief Leuven, *Modern Archief*, nr. 11.61845) blijkt dat de toelating, na een onderzoek waarbij 202 omwonenden waren betrokken, op 5 augustus 1932 is verleend. Slechts één persoon, een bewoner uit de Vital Decosterstraat nr. 9, had bezwaar aangetekend. Hij vreesde voor storingen bij de radio-ontvangst.

